

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Факультет агротехнологій

Кафедра рослинництва та садово-паркового господарства

**ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ТЕХНІЧНА
ЕКСПЕРТИЗА СОРТІВ РОСЛИН ТА ЇХ
ПРАВОВА ОХОРОНА**

Методичні рекомендації

методичні рекомендації для виконання практичних робіт
здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти ОНП
«Агрономія» спеціальності 201 «Агрономія» денної форми
здобуття вищої освіти

МИКОЛАЇВ
2022

УДК 631.52

Д36

Друкується за рішенням науково-методичної комісії факультету агротехнологій Миколаївського національного аграрного університету від 17.11.2022 р., протокол № 3

Укладач:

М. М. Корхова – канд. с.-г. наук, доцент кафедри рослинництва та садово-паркового господарства, Миколаївський національний аграрний університет

Рецензенти:

О. М. Дробітько – канд. с.-г. наук, голова ФГ «Олена», Братського району Миколаївської області

А. В. Дробітько – д.-р. с.-г. наук, доцент, декан факультету агротехнологій, Миколаївський національний аграрний університет

© Миколаївський національний
аграрний університет, 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	.4
Перелік та план практичних занять.....	.6
Змістовний модуль I. Нормативно-правове забезпечення державної кваліфікаційної експертизи сортів рослин в Україні та світі.....	.8
Практична робота № 1. Ознайомлення з процедурою реєстрації сорту в Україні.....	.8
Практична робота № 2. Колоквіум, тестування, перевірка самостійних завдань.....	.23
Змістовний модуль II. Державна кваліфікаційна експертиза сортів рослин в Україні.....	.25
Практична робота № 3. Визначення зимостійкості рослин озимих зернових культур із застосуванням тетразолу.....	.25
Практична робота № 4. Вимоги до закладання та оформлення дослідів державної кваліфікаційної експертизи сортів рослин..	.25
Практична робота № 5. Документація державної кваліфікаційної експертизи сортів рослин.....	.31
Практична робота № 6. Ідентифікація сортів методом морфологічного опису.....	.33
Практична робота № 7. Кваліфікаційні норми, які використовуються для характеристики сортів пшениці за хлібопекарськими якостями.....	.36
Практична робота № 8. Колоквіум, тестування, перевірка самостійних завдань.....	.38
Перелік рекомендованих літературних джерел та законодавчо-нормативних актів.....	.39

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Державна науково-технічна експертиза сортів рослин та її правова охорона» є компонентою освітньо-наукової програми підготовки здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 201 «Агрономія» галузі знань 20 «Аграрні науки та продовольство» та узгоджується з її метою – підготовка магістрів за спеціальністю 201 «Агрономія», здатних розв'язувати складні завдання і проблеми у сфері агрономії, з узагальненим об'єктом діяльності: агрофітоценози, екологічне середовище для рослин, виробничі ресурси в агросфері, дослідження в агрономії.

Мета навчальної дисципліни «Державна науково-технічна експертиза сортів рослин та її правова охорона» – ознайомлення студентів з існуючими видами науково-технічної експертизи, комплексу польових і лабораторних досліджень, за результатами яких приймається кінцеве рішення щодо державної реєстрації сортів та гібридів сільськогосподарських культур та державної реєстрації прав власників сортів.

Завдання дисципліни:

- 1) вивчити сучасні технології вирощування збирання, очищення та зберігання високоякісного насіння сільськогосподарських культур;
- 2) оволодіти методиками визначення посівних якостей насіння;
- 3) оволодіти знаннями внутрішньогосподарського та державного контролю за дотриманням правил насінництва на всіх його етапах;
- 4) оволодіти методикою державного інспектування насінницьких посівів сільськогосподарських культур;
- 5) оволодіти правилами внутрішньогосподарського контролю за сортовими, посівними та урожайними якостями насіння сільськогосподарських культур.

Предмет дисципліни: офіційні описи сортів рослин сільськогосподарських культур.

Об'єкт дисципліни - є процес набуття, реєстрації, реалізації та використання прав на сорт рослин в Україні та в країнах-членах Міжнародного Союзу з охорони нових сортів (UPOV).

У результаті вивчення дисципліни здобувач вищої освіти повинен **знати:**

- процес набуття сорту рослин, як біологічного об'єкту, правового статусу об'єкта інтелектуальної власності;
- основні положення, принципи та процедуру набуття прав на сорти рослин;
- законодавче, нормативно-правове забезпечення європейської інтеграції у сфері правової охорони нових сортів рослин;
- загальне та спеціальне законодавство України у сфері охорони прав на сорти рослин;
- види договорів у сфері інтелектуальної власності на сорти рослин;
- механізм нарахування періодичних роялті селекціонерам (авторам сортів), охорона майнового права власників сортів;
- загальні права та обов'язки представників у сфері інтелектуальної власності на сорти рослин.

повинен *уміти*:

- застосовувати чинне законодавство у сфері охорони прав на сорти рослин;
- розробляти нормативно-правові документи, пов'язані з державною реєстрацією сортів рослин та прав на них;
- надавати юридичні консультації із законодавчої, нормативно-правової сфери охорони майнового права на сорти рослин, цивільного та комерційного обігу сортів;
- роз'яснювати селекціонерам та власникам сортів їх майнове право на сорти як об'єкти інтелектуальної власності;
- готувати необхідні супроводжуючі документи щодо спірних питань, які виникають під час проходження Державної науково-технічної експертизи сортів рослин та комерційного обігу сорту;
- відстоювати права та інтереси селекціонерів, власників патенту та інших суб'єктів права інтелектуальної власності на сорти рослин.

Невід'ємною складовою вивчення навчальної дисципліни «Державна науково-технічна експертиза сортів рослин та їх правова охорона» є практичні заняття. На практичну підготовку з даної дисципліни виділено 16 годин. Основна мета методичних рекомендацій – методичне забезпечення виконання здобувачами вищої освіти практичної роботи протягом семестру.

Перелік та план практичних занять

№ п/п	Назва змістового модуля/тема	Обсяг годин	Форма контролю
Змістовий модуль 1. Нормативно-правове забезпечення державної кваліфікаційної експертизи сортів рослин в Україні та світі		4	х
1.	Ознайомлення з процедурою реєстрації сорту в Україні	2	Усне опитування, тестування
2.	Колоквіум, перевірка завдань, тестування, самостійних	2	Колоквіум, тестування, перевірка самостійної роботи
Змістовий модуль 2. Державна кваліфікаційна експертиза сортів рослин в Україні		12	х
3.	Визначення зимостійкості рослин озимих зернових культур із застосуванням тетразолу	2	Усне опитування
4.	Вимоги до закладання та оформлення державної кваліфікаційної експертизи сортів рослин. кваліфікаційної експертизи сортів рослин	2	усне опитування Усне опитування
6.	Ідентифікація сортів методом морфологічного опису	2	Індивідуальна робота*, усне опитування

7.	Кваліфікаційні норми, які використовуються для характеристики сортів пшениці за хлібопекарськими якостями	2	усне опитування
8.	Колоквіум, тестування, перевірка самостійних завдань	2	Колоквіум, тестування, перевірка самостійної роботи
Разом по дисципліні		16	x

* див. Перелік тем індивідуальних робіт

Перелік тем індивідуальних робіт

1. Користуючись Атласом морфологічних ознак пшениці ідентифікувати сорти пшениці озимої методом морфологічного опису, результати записати до картки.

2. Користуючись Атласом морфологічних ознак ячменю ідентифікувати сорти ячменю озимого методом морфологічного опису, результати записати до картки.

Змістовий модуль 1

Нормативно-правове забезпечення державної кваліфікаційної експертизи сортів рослин в Україні та світі

Практична робота № 1

Ознайомлення з процедурою реєстрації сорту в Україні

1. Ознайомитися з основними документами на сорт рослин (Свідоцтво про авторство на сорт, свідоцтво про державну реєстрацію сорту, Патент)
2. Ознайомитися з процедурою реєстрації сорту рослин

Загальні положення

Згідно пункту 3.1 Національного стандарту України «Сорт рослин загальні вимоги ДСТУ 7128:2009, сорт рослин – це класифікаційна одиниця ботанічного таксона культурної рослини, створена методом селекції, що має визначені спадкові морфологічні, біологічні та господарсько цінні ознаки й властивості.

Право на сорт засвідчується патентом.

Патент – це охоронний документ, що засвідчує пріоритет і майнове право інтелектуальної власності на сорт рослин.

Термін дії патенту починається з дати реєстрації та закінчується в останній день: 35-го року для сортів культур дерев, чагарників і винограду, 30-го року для всіх інших сортів. Роки відраховуються від року, наступного за роком реєстрації сорту.

Процедура реєстрації сорту рослин в Україні

Дії, пов'язані з реєстрацією сорту рослини в Україні, регламентуються законом України «Про охорону прав на сорти рослин». Відповідно до закону можуть виникати такі права на сорти рослин:

- авторське право;
- право на сорт;
- право на поширення сорту, які захищаються:
- свідоцтвом про авторство,
- патентом,
- свідоцтвом про державну реєстрацію сорту.

Критерії щодо набуття прав інтелектуальної власності на сорт

Сорту надається охорона, якщо він має ряд ознак, а саме:

- новизну;
- несхожість (з будь-яким іншим загальновідомим сортом);
- однорідність (розмноження рослини однорідне);
- стабільність (його основні ознаки залишаються незмінними після його розмноження).

Процедура реєстрації сорту рослини складається з наступних етапів, а саме:

1) подання заявки на сорт до Міністерства Аграрної Політики та Продовольства України;

- 2) формальної експертизи заявки;
- 3) кваліфікаційної експертизи заявки, яка встановлює відповідність сорту критеріям патентоспроможності;
- 4) видачі патенту на сорт, свідоцтва про державну реєстрацію сорту та свідоцтва про авторство на сорт рослини (у разі, якщо заявник (и) є автором (ами)).

Для державної реєстрації сорту рослини, необхідно подати до Міністерства Аграрної Політики та Продовольства України наступні документи:

- заявку на сорт рослини, що містить основну інформацію щодо сорту, селекціонера (ів), заявника (ів), представника заявника (ів) та ін.;

- технічну анкету, що містить детальну інформацію про характеристики сорту, методи розмноження, показники несхожості сорту з подібними сортами, спеціальні умови вирощування сорту, основи використання, схему селекції, посадковий матеріал, необхідний для експертизи та ін.;

- копію пріоритетної заявки, якщо є;

- показники придатності сорту для поширення в Україні;

- довіреність, підписану заявником, засвідчену нотаріально;

- документ, що свідчить про право заявника подавати заявку на сорт, якщо заявник не є автором;

- фотографії рослини та її органів, які, на думку заявника, відображають основні характеристики сорту.

Крім цього, в деяких випадках Міністерство Аграрної Політики та Продовольства України може вимагати додаткові документи або відомості про сорт рослини, що реєструється.

Після подання всіх документів починається формальна експертиза заявки, яка зазвичай триває від трьох до шести місяців. За умови позитивних результатів формальної експертизи, починається кваліфікаційна експертиза, яка триває від одного до трьох років.

Кваліфікаційна експертиза складається з:

- експертизи на новизну,

- експертизи назви сорту

- етапу проведення комплексу досліджень (польових, лабораторних, аналітичних) щодо визначення відповідності сорту критеріям патентоспроможності - несхожості, однорідності,

стабільності - і відповідності сорту критеріям можливості поширення в Україні.

При позитивних результатах кваліфікаційної експертизи приймається рішення про виникнення прав на сорт рослини, та заявнику видаються патент, свідоцтво про держреєстрацію сорту і свідоцтво про авторство на сорт (якщо автором є заявник).

Якщо сорт не відповідає критеріям новизни, проте, відповідає іншим критеріям патентоспроможності, то приймається рішення про видачу свідоцтва про державну реєстрацію.

ПРАВИЛА

складання та подання заявки на сорт рослин

I. Загальні положення

1. Права на сорт рослин в Україні набуваються шляхом подання заявки на сорт рослин до центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони прав на сорти рослин (далі - Компетентний орган).

2. Заявка на сорт рослин (далі - заявка) - сукупність документів, перелік яких визначений статтею 20 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» (далі - Закон), що подаються в електронному чи паперовому вигляді. Не допускається подання сканованих копій документів заявки.

3. Датою подання заявки вважається дата одержання Компетентним органом матеріалів заявки.

4. До заявки додається супровідний лист із переліком усіх документів.

5. Документи, що складають заявку, підписуються особисто заявником або іншою особою, наділеною відповідними повноваженнями. Підпис проставляється кульковою або чорнильною ручкою. Використання факсиміле (копії підпису у вигляді штампа) не допускається.

6. Від імені авторів сортів, заявників у відносинах, врегульованих Законом, можуть виступати їх представники в межах наданих повноважень відповідно до законодавства на підставі договору або довіреності.

Заявник (представник) є відповідальним за достовірність інформації, наведеної в документах заявки.

7. Особа, що підписала документи заявки, надає згоду на обробку, використання, поширення вказаних у заявці персональних

даних та на надання доступу до них третім особам відповідно до Закону України «Про захист персональних даних».

8. У випадку додання до заявки документів, викладених іноземною мовою, до них додається їх офіційний переклад українською мовою.

9. Право на подання заявки належить:

автору (авторам) сорту;

спільно автору (авторам), роботодавцю (замовнику);

роботодавцю (замовнику), якщо це обумовлено трудовим договором (контрактом) або договором про створення за замовленням;

особі, якій передано право на подання заявки роботодавцем (замовником) на підставі Закону або договору;

правонаступнику (спадкоємцю) автора або роботодавця (замовника);

будь-якій особі, якщо заявка подається на загальновідомий сорт без набуття майнових прав інтелектуальної власності. У цьому випадку заявник надає додаткову інформацію, зокрема підтвердження компетентного органу держави-учасниці про відсутність відомостей про автора (селекціонера) сорту рослин.

У випадку подання заявки на сорт, на який в інших державах-учасницях зареєстровано право селекціонера (патент на сорт рослин), право на подання заявки з метою набуття майнових прав інтелектуальної власності в Україні належить цьому володільцю (власнику) патенту, який ідентифікується в результаті обміну інформацією про заявки з державами - учасницями Міжнародного союзу з охорони прав на сорт рослин. Інша особа може подавати заявку лише з метою набуття майнового права інтелектуальної власності на поширення сорту в Україні.

10. Особа, яка подала заявку, є заявником сорту.

11. Заявка має стосуватися тільки одного сорту та містити:

заяву про визнання прав на сорт (далі - заява) з позначенням видів прав на сорт, які має намір отримати заявник, у двох примірниках;

технічну анкету сорту згідно з відповідною методикою проведення кваліфікаційної експертизи сортів рослин на відмінність, однорідність і стабільність, затвердженою в установленому законодавством порядку (далі - Методика), у двох примірниках;

показники для визначення придатності сорту для поширення в Україні (якщо в заяві позначено намір набути майнове право інтелектуальної власності на поширення сорту рослин) у двох примірниках.

12. Додатково подаються:

документ про сплату збору за подання заявки (може подаватись впродовж двох місяців після дати подання заявки);

документ про повноваження представника (якщо заявка подається через представника заявника);

копію першої заявки, засвідчену компетентним органом держави-учасниці, до якого вона була подана, та її переклад українською мовою, у разі, якщо заявником заявлено право пріоритету заявки;

фотографії рослин або органів рослини сорту (додаються тільки для ботанічних таксонів, кваліфікаційна експертиза яких проводиться на підставі інформації, наданої заявником);

документ, що засвідчує право заявника (заявників) на подання заявки згідно із Законом. Заявник може надати відомості, за допомогою яких можна встановити заявника як селекціонера, зокрема підтвердження компетентного органу держави-учасниці.

13. Документи заявки подаються у паперовій формі або в електронній формі. У разі подання в електронній формі документи мають бути оформлені згідно з вимогами законодавства про електронні документи та електронний документообіг.

Документи заявки складаються українською мовою (якщо інше не встановлено цими Правилами) з використанням однозначної, чітко зрозумілої термінології. Оформлення документів заявки за допомогою друкувальних засобів здійснюється з використанням гарнітури Times New Roman, шрифту чорного кольору розміром 10-14 друкарських пунктів на аркушах формату А4. Друк здійснюється з одного боку аркуша без звороту з використанням матеріалів, які забезпечують тривале зберігання документів та їх безпосереднє репродукування.

Документи заявки не повинні містити дописок, закреслених слів та інших виправлень, не обумовлених в них, орфографічних та арифметичних помилок. Не допускається заповнення документів заявки олівцем чи фломастером, не допускається наявність пошкоджень, які не дають змоги однозначно тлумачити зміст написаного.

14. Заявник має відповісти на всі питання та заповнити всі поля форм документів, що складають заявку. У разі якщо поле не є актуальним, про це необхідно вказати або проставити в такому полі прочерк.

15. Якщо документ, що складає заявку, передбачає необхідність вибору між варіантами відповіді на питання або необхідність вибору варіантів відповіді із запропонованого переліку, такий вибір здійснюється шляхом відмічання позначкою , або .

У разі якщо таке поле не може бути обране (не є актуальним), воно має залишитися вільним від позначень.

16. Календарна дата наводиться арабськими цифрами в один рядок у послідовності: день місяця, місяць, рік.

День місяця та місяць позначаються двома цифрами (кожний із них), рік - чотирма цифрами. Цифри між днем місяця, місяцем та роком відділяються одна від одної крапкою або дефісом.

II. Складання заяви

1. Форма заяви має 10 розділів, окремі з яких містять пункти. У правому верхньому куті бланка заяви розміщені поля «Номер заявки» і «Дата подання», які заявник не заповнює.

2. Заповнюючи розділ «Вид прав», заявник відмічає мету, з якою подано заявку, проставляючи позначку або навпроти виду прав. Якщо трудовим договором (контрактом) або договором про створення за замовленням зумовлено відмову автора (авторів) від особистих немайнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин, позначку навпроти цього виду прав можна не проставляти. У цьому випадку заявник додає до заявки копію відповідного договору.

3. У розділі «Заявник» наводиться інформація про заявника.

Для фізичних осіб (резидентів) - прізвище, ім'я, по батькові (за наявності), інформація щодо місця проживання, номер документа, що посвідчує особу.

Прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) нерезидента має бути написано латиницею (спочатку прізвище, потім ім'я та по батькові (за наявності)) з транслітерацією українською мовою.

Для юридичних осіб (резидентів) - найменування, місцезнаходження юридичної особи згідно з ЄДРПОУ із зазначенням організаційно-правової форми.

Найменування юридичної особи (нерезидента) наводиться

латиницею з транслітерацією поряд у дужках українською мовою відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 27 січня 2010 року № 55 «Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею» (при цьому переклад найменування не допускається).

У полі «Місце проживання (місцезнаходження)» зазначають повну поштову адресу відповідно до Правил надання послуг поштового зв'язку, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 05 березня 2009 року № 270.

Якщо заявником є фізична або юридична особа - нерезидент, має бути вказано місце проживання (місцезнаходження) мовою заявника за правилами його держави без транслітерації українською мовою.

Номери телефонів та факсів наводяться із зазначенням міжнародного коду, коду міста (або коду мобільного оператора).

Поле «e-mail» (адреса електронної пошти) заповнюється, якщо заявник має електронну пошту.

Зазначаючи адресу електронної пошти, заявник погоджується з тим, що така адреса є придатною для офіційного листування з приводу поданої заявки.

Поле «громадянство» заповнюють, якщо заявник є фізичною особою. Назва країни (крім тієї, що зазначається у поштовій адресі) наводиться латиницею великими літерами у вигляді дволітерного коду (alpha-2 code) відповідно до міжнародного стандарту ISO 3166-1:2013 «Коди для представлення назв країн і одиниць їх адміністративно-територіального поділу».

У заяві передбачено заповнення інформації трьома заявниками. Якщо заявників більше, відомості про кожного наступного заявника надають на окремому аркуші паперу, який додається до заяви.

4. У розділі «Адреса для листування» вказуються:

для фізичних осіб - прізвище, ім'я, по батькові (за наявності), місцезнаходження особи, з якою відбуватиметься листування з усіх питань, пов'язаних з розглядом заявки;

для юридичних осіб - найменування, місцезнаходження.

Адреса проживання фізичної особи, місцезнаходження юридичної особи, адреса для листування тощо наводяться згідно з вимогами пункту 3 цього розділу.

Окремо заявник зазначає, кому належить адреса,

проставляючи відповідну позначку - або , а також відмічає бажані види зв'язку з ним

5. У розділі «Ботанічний таксон» заявник наводить назву ботанічного таксона (українською та латинською мовами), що рекомендується для використання під час заповнення документів заявки латинською (пункт «а») та українською (пункт «б») мовами, згідно з додатком 4 до цих Правил. Назва таксона має надати можливість чітко ідентифікувати об'єкт заявки як ботанічно, так і технічно. У назві таксона українською мовою можливі уточнення, які допоможуть провести експертизу (наприклад, якщо об'єктом заявки на кукурудзу є батьківський компонент, необхідно вказати «кукурудза (батьківський компонент)» тощо).

6. Розділ «Назва сорту» складається з двох пунктів. У пункті «а» заявник наводить запропоновану ним назву сорту українською мовою. Якщо заявлено сорт, який створений або зареєстрований в іншій державі, назва сорту наводиться також літерами англійської абетки.

У пункті «б» заявник наводить назву селекційного номера, під яким об'єкт заявки був зазначений упродовж селекційного процесу, що може бути суттєвою допомогою в разі виникнення будь-яких спірних питань щодо права на подання заявки або встановлення пріоритету, ухвалення назви сорту, визначення новизни тощо.

7. Заповнюючи розділ «Автором(ами) сорту є:», заявник робить позначку, чи є заявник (усі заявники) автором (авторами) сорту, чи автором (авторами) сорту є інші особи.

Якщо заявник (заявники) - фізична (фізичні) особа (особи) є автором (авторами) сорту, таблиця не заповнюється. Якщо зазначено, що автором (авторами) сорту є інші особи, таблиця заповнюється обов'язково, за винятком випадку, коли заявку подано на сорт, віднесений до загальновідомих, без набуття майнових прав інтелектуальної власності на нього особою, яка надала інформацію, що відомості про автора (авторів, селекціонера) сорту втрачені (відсутні).

Відомості про автора (авторів), що є нерезидентом (нерезидентами), заповнюються літерами англійської абетки, адреса - мовою автора (авторів) за правилами його (їх) пошти. Прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) фізичної особи - нерезидента зазначаються без транслітерації українською мовою.

Якщо трудовим договором (контрактом) або договором про

створення сорту за замовленням між автором і роботодавцем передбачено відмову автора (авторів) від особистих немайнових прав інтелектуальної власності на сорт, а в заяві не зазначено наміру набути особисті немайнові права інтелектуальної власності, ім'я та адреса місця проживання автора (авторів) у заяві можуть не зазначатись.

Проставляючи позначку щодо відсутності інших авторів, заявник підтверджує достовірність наданої ним інформації про авторів.

У розділі «Заявник(и) отримав(ли) сорт шляхом:» заявник зазначає, яким шляхом він отримав сорт. Якщо зазначено інший шлях отримання сорту, необхідно надати детальну інформацію щодо цього.

У розділі «Сорт створено у державі:» заявник зазначає код держави (відповідно до вимог пункту 3 цього розділу), у якій створено сорт (тобто, де проходив селекційний процес).

8. Під час заповнення розділу «Інші заявки на сорт, подані за межами України» заявник наводить відомі йому на момент подання заявки код держави (відповідно до вимог пункту 3 цього розділу), дату подання заявки до компетентного органу цієї держави, номер та стадію розгляду заявки, назву сорту.

Для визначення стадії розгляду заявки використовуються такі умовні позначення:

А - заявку розглядають;

Б - заявку відхилено;

В - заявку відкликано;

Г - заявку розглянуто позитивно.

9. Під час заповнення розділу «Прошу (просимо) встановити пріоритет за датою подання першої заявки» слід враховувати, що перша заявка, подана до іншої держави, має бути чинною на дату подання заявки (знаходиться в процесі розгляду або її вже розглянуто і щодо неї прийнято позитивне рішення).

10. Інформація розділу «Сорт пропонувався до продажу або продавався» дає змогу визначити новизну сорту і зазначається обов'язково.

Якщо заявник вказав (відмічаючи позначкою «так»), що сорт пропонували до продажу або продавали в Україні чи іншій державі, необхідно зазначити дату продажу і назву сорту, а також код держави, де сорт продано вперше.

11. У пункті «а» розділу «Кваліфікаційна (технічна) експертиза сорту» заявник інформує про стан проведення технічної експертизи сорту-кандидата, якщо таку проводили, проставляючи відповідну позначку і вказуючи код держави, де її вже проведено, де вона проводиться або проводитиметься.

У пунктах «б» і «в» заявник зазначає, що посадковий матеріал сорту відповідає заявці.

III. Технічна анкета сорту

1. Технічна анкета сорту складається з 10 розділів та преамбули. У преамбулі до технічної анкети є вимога щодо гібридних сортів, які є об'єктом заявки, а батьківські компоненти надають для експертизи як складову гібридного сорту згідно з Методикою. Заявник повинен разом з технічною анкетною гібриду надати технічну анкету на кожен батьківський компонент.

2. У розділі 1 зазначається назва ботанічного таксона латинською та українською мовами.

3. Інформація розділу 2 стосовно заявника та автора (авторів) має бути ідентичною інформації, що наведена в заяві (винятком може бути інформація про автора (авторів) на батьківські компоненти гібриду).

4. У розділі 3 наводиться назва сорту. Якщо сорт іноземного походження, його назва наводиться українською мовою, а поряд (у дужках) - літерами англійської абетки.

5. У розділі 4 заявник наводить інформацію щодо схеми селекції та розмноження сорту. Інформація цього розділу без згоди заявника не розголошується.

У пункті 4.1 наводиться схема селекції. Має бути вказано з проставленням відповідної позначки, яким шляхом створено сорт. Якщо для створення сорту застосовано схрещування (контрольоване в цілому або частково), необхідно вказати батьківські компоненти (їх назви) українською мовою та поряд (у дужках) - літерами англійської абетки (для сортів іноземного походження).

Якщо сорт створено із застосуванням мутагенезу або відбору мутацій, необхідно вказати вихідний сорт. Якщо сорт створено шляхом виявлення та поліпшення уже відомого сорту, необхідно вказати, де виявлено сорт і яким чином поліпшено. Якщо для створення сорту застосовано інші методи, необхідно зробити відповідну позначку і зазначити метод створення. У пункті 4.2

наводиться інформація щодо методу розмноження сорту. Для сортів, що розмножуються насінням, слід зазначити спосіб запилення, а щодо гібридних сортів - на окремому аркуші має бути подано схему розмноження з детальною інформацією про всі батьківські компоненти, які потрібні для розмноження, включаючи відомості про їх офіційну реєстрацію (схема розмноження засвідчується підписом, як і всі документи заявки). Для сортів, що розмножуються вегетативно, необхідно вказати спосіб розмноження і надати додаткову інформацію щодо розмноження.

6. У розділі 5 наводяться ознаки сорту. Перелік ознак у цьому розділі залежить від ботанічного таксона і містить тільки групові ознаки, що визначені Методикою цього ботанічного таксона.

7. У розділі 6 наводиться інформація про подібні сорти, які, на думку автора сорту (селекціонера), близькі до його сорту. Заповнюючи таблицю цього розділу, слід користуватися Методикою. У першій колонці таблиці наводиться назва подібного сорту, у другій - номер ознаки з Методики, у третій - код прояву ознаки подібного сорту, в четвертій - код прояву ознаки об'єкта заявки. Інформацію щодо додаткових ознак, за якими об'єкт заявки відрізняється від подібного сорту, слід надавати в коментарі.

8. У розділі 7 зазначається додаткова інформація, яка може допомогти під час експертизи сорту.

Якщо заявник вважає, що є будь-які додаткові ознаки, крім інформації, яку наведено в розділах 5 та 6, що допоможуть відрізнити об'єкт заявки, він робить позначку в пункті 7.1 навпроти «так» або «ні». Якщо «так», необхідно описати ці ознаки.

У пункті 7.2 заявник відповідає на запитання щодо наявності будь-яких особливих умов для вирощування сорту або проведення експертизи. Якщо такі умови є, необхідно зазначити їх детально.

У пункті 7.3 заявник повинен надати додаткову інформацію, вказавши напрям використання сорту.

9. У розділі 8 наводиться інформація щодо необхідності попереднього дозволу на використання об'єкта заявки за законодавством стосовно охорони довкілля, здоров'я людей та тварин відповідно до Закону та постанови Кабінету Міністрів України від 07 грудня 2016 року № 918 «Про затвердження критеріїв заборони поширення сортів рослин в Україні».

10. У розділі 9 заявник наводить інформацію щодо використання генетично модифікованих організмів (далі - ГМО)

при створенні сорту.

11. У розділі 10 наводиться інформація щодо посадкового матеріалу, який надається для експертизи, та міститься попередження щодо неприпустимості обробки посадкового матеріалу об'єкта заявки, що надається для проведення експертизи (але якщо таку обробку проведено, необхідно вказати, яку саме, проставивши відповідну позначку, і надати детальну інформацію про це).

Якщо посадковий матеріал об'єкта заявки, який надається для експертизи, був перевірений на наявність вірусу або інших патогенів, про це необхідно вказати у пункті 10.3, проставивши відповідну позначку , .

IV. Показники для визначення придатності сорту для поширення в Україні

1. Інформація, що наводиться у розділах 1-3, зазначається у заяві та технічній анкеті.

2. У розділі 4 заявник зазначає, яку зону він пропонує для вирощування сорту, проставивши відповідну позначку. Позначена заявником зона обов'язково враховується під час проведення польових досліджень із кваліфікаційної експертизи сорту.

3. У розділі 5 заявник наводить визначені ним показники, які характеризують придатність сорту для поширення в Україні. Перелік цих показників залежить від ботанічного таксона, до якого належить об'єкт заявки, визначається Методикою проведення кваліфікаційної експертизи сорту рослини на придатність до поширення в Україні, затвердженою в установленому законодавством порядку, і може бути ширшим, що дає змогу чіткіше оцінити сорт. Заповнюючи цей пункт, в колонці «значення» заявник повинен проставити лише одне значення кожного показника. Зазначення інтервалу значень - неприпустимо.

V. Вимоги до інших документів заявки

1. Документом про сплату збору за подання заявки є копія платіжного доручення на його перерахування з позначкою банку або відповідна квитанція. У документі про сплату збору зазначаються ім'я (найменування) платника збору, вид збору (за подання заявки та проведення кваліфікаційної експертизи сорту), сума сплаченого збору, назва сорту (номер заявки, якщо відомий), назва країни платника (якщо платник - нерезидент).

2. Документ про повноваження представника заявника надається у разі, якщо заявку подано через представника заявника. Представництво виникає на підставі договору, закону, акта органу юридичної особи та з інших підстав, встановлених актами цивільного законодавства.

Довіреність має бути нотаріально засвідченою в установленому законодавством порядку. Довіреності, видані за кордоном, визнаються в разі їх легалізації або засвідчення апостилем відповідно до Інструкції про порядок консульської легалізації офіційних документів в Україні і за кордоном, затвердженої наказом Міністерства закордонних справ України від 04 лютого 2002 року № 113, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 26 червня 2002 року за № 535/6823.

3. Фотографії органів рослини об'єкта заявки (не менше двох) з ознаками, які допоможуть ідентифікувати сорт, до заявки додаються обов'язково тільки для ботанічних таксонів, кваліфікаційна експертиза яких проводиться на підставі інформації, наданої заявником.

Фотографії можуть подаватися у паперовому вигляді або на електронних носіях. У разі подання роздрукованих фотографій на звороті заявник зазначає назву ботанічного таксона, назву сорту, вказує ознаку, ступінь її прояву та дату, коли зафіксовано ознаки. Підписи на звороті фотографій мають бути такими, як у документах заявки. При поданні фотографій на електронних носіях додається текстовий файл з вищезазначеними поясненнями до фотографій.

Якщо фотографії надаються на електронному носії у вигляді окремих файлів графічного формату, бажаними є такі параметри: формат файлу - jpeg (розширення файлу jpg), розмір файлу - не більше 1 Мб, глибина кольору - 24 bit, роздільна здатність (resolution) - не менше 150 dpi. На фотографіях мають бути зображені типові характеристики сорту, морфологічні ознаки, які відрізняють об'єкт заявки від інших сортів.

Зйомка рослини або її органів має проводитись за відсутності прямих сонячних променів. Для покращення інформативності бажаним є використання на зображенні вимірювальної лінійки. З метою фіксації кольору органів рослини до зображення може бути додано кольорову шкалу Royal Horticultural Society (RHS).

4. Зразки насіння та садивного матеріалу об'єкта заявки - матеріального носія сорту (далі - дослідний зразок) разом із

документами заявки надаються за сортами ботанічних таксонів у кількості, що наведена в додатку 5 до цих Правил, згідно з повідомленням про прийняття заявки до розгляду (із зазначенням її номера та дати подання) та ввезення дослідних зразків сортів (із зазначенням необхідної кількості) для цілей експертизи заявки.

Кількість дослідного зразка складається з частини, що закладається у сховище для довготривалого зберігання (офіційний зразок), та частини, що використовується для першого року проведення польових досліджень кваліфікаційної експертизи сортів рослин на придатність до поширення (для видів, що підлягають експертизі в польових умовах). Завершення формальної експертизи не залежить від поставки заявником дослідного зразка сорту.

5. Якщо заявника можна ідентифікувати як селекціонера на підставі обміну інформацією з іншими державами-учасницями, договір про передачу права на подання заявки не подається (у випадках, якщо заявником вже набуті права на сорт рослин). До документів заявки експертний заклад готує виписку з офіційного сайту Міжнародного союзу з охорони нових сортів рослин. Заявник може самостійно надати інформацію компетентному органу держави-учасниці, що підтверджує його ідентифікацію як селекціонера сорту.

Якщо заявником виступають не всі члени колективу авторів, надається документ, що підтверджує відмову інших авторів від права на подання заявки.

У разі якщо заявником виступає роботодавець (замовник), надається копія трудового договору (контракту) або договору про створення сорту на замовлення, в якому передбачено право на подання заявки тільки роботодавця (замовника).

Якщо роботодавець (замовник) передає право на подання заявки на підставі закону або договору іншій особі, надається копія договору, завірена однією із сторін, де зазначається, кому належить це право, а також указується вид прав, які набуватимуться в Україні за цим договором.

Якщо заявником виступає фізична (юридична) особа, яка є правонаступником автора, селекціонера, замовника або роботодавця, надається документ, що підтверджує правонаступництво в установленому законодавством порядку.

У разі якщо заявником виступають роботодавець та автор сорту спільно, надається копія трудового договору (контракту), в якому

зазначено право на подання спільної заявки автора та роботодавця.

Практична робота № 2

Колоквіум, тестування, перевірка самостійних завдань

Питання для поточного контролю знань до модуля 1

1. Дайте визначення терміну «селекціонер» відповідно до Конвенції UPOV.
2. Дайте визначення терміну «право селекціонера» відповідно до Конвенції UPOV.
3. Дайте визначення терміну «Союз» відповідно до Конвенції

UPOV.

4. Дайте визначення терміну «член Союзу» відповідно до Конвенції UPOV.

5. Назвіть критерії охороноздатності сортів рослин.

6. Особа, яка має патент на сорт рослин називається...

7. Який документ засвідчує майнове право інтелектуальної власності на поширення сорту в Україні?

8. Який закон в Україні регулює майнові відносини у сфері охорони прав на сорти рослин?

9. Дайте визначення терміну «Заявник» відповідно до Закону України «Про охорону прав на сорти рослин»?

10. Дайте визначення терміну «автор сорту» відповідно до Закону України «Про охорону прав на сорти рослин».

11. Дайте визначення терміну «ботанічний таксон» відповідно до Закону України «Про охорону прав на сорти рослин».

12. Дайте визначення терміну «володілець патенту» відповідно до Закону України «Про охорону прав на сорти рослин».

13. Дайте визначення терміну «Власник майнового права» відповідно до Закону України «Про охорону прав на сорти рослин».

14. Дайте визначення терміну «власник майнового прав інтелектуальної власності на поширення сорту» відповідно до Закону України «Про охорону прав на сорти рослин».

15. Дайте визначення терміну «ознаки» відповідно до Закону України «Про охорону прав на сорти рослин».

16. Дайте визначення терміну «компетентний орган держави-учасника» відповідно до Закону України «Про охорону прав на сорти рослин».

17. Дайте визначення терміну «Реєстр заявок» відповідно до Закону України «Про охорону прав на сорти рослин».

18. Дайте визначення терміну «Реєстр патентів» відповідно до Закону України «Про охорону прав на сорти рослин».

19. Дайте визначення терміну «Реєстр сортів» відповідно до Закону України «Про охорону прав на сорти рослин».

20. Дайте визначення терміну «сорт рослин» відповідно до Закону України «Про охорону прав на сорти рослин».

Змістовий модуль 2
Державна кваліфікаційна експертиза сортів рослин в Україні

Практична робота № 3
**Визначення зимостійкості рослин озимих зернових культур із
застосуванням тетразолу**

Загальні положення

Із застосуванням тетразолу у визначені строки беруть проби рослин із кінців ділянок. Кількість рослин у пробі має бути близькою до кількості в моноліті.

Пробу рослин розморожують у холодній воді чи у приміщенні за температури 8...10 °С, після нього рослини відмивають, відрізають у них корінці та листки на відстані 3–5 мм від основи вузла кущіння. Обрізані вузли кущіння кладуть у стаканчики або чашки Петрі, заливають 0,5%-им розчином тетразолу та поміщають на годину в термостат за температури 40 °С. За відсутності термостату чашку Петрі з вузлами кущіння накривають темним непрозорим матеріалом і залишають у теплій кімнаті на 4 години. Після цього підраховують кількість живих і загиблих рослин, і обчислюють відсоток останніх від загальної кількості рослин у пробі. В живих рослин конус наростання забарвлюється у вишнево-червоний або червоний колір, а в загиблих не забарвлюється

У звичайному стані тетразол (тріфенілтетразолхлорид) є безбарвною речовиною, але в живих клітинах під дією ферментів перетворюється на яскраво забарвлену хімічну сполуку — формазін, що має малиновий або вишневий колір.

Хід роботи

1. Ознайомитися з методикою визначення зимостійкості рослин озимих зернових культур.
2. Визначити зимостійкість рослин ячменю озимого на колекційному розсаднику МНАУ.
3. Результати записати в зошит у вигляді таблиці 2.

Таблиця 2

Результати визначення зимостійкості рослин ячменю озимого

№ проби	Загальна кількість рослин у пробі, шт.	Кількість загиблих рослин, шт.	Кількість живих рослин, шт.	Кількість загиблих рослин, шт.
1				
2				
3				

Середнє				
---------	--	--	--	--

Використана література

1. Методика проведення експертизи сортів рослин групи зернових, круп'яних та зернобобових на придатність до поширення в Україні / За ред. Ткачик С. О. – Вінниця: ФОП Корзун Д. Ю., 2016. – 82 с.

Практична робота № 4

Вимоги до закладання та оформлення дослідів державної кваліфікаційної експертизи сортів рослин

Загальні положення

Помилки, допущені під час сівби (садіння), виправити неможливо, тому керівники і спеціалісти пунктів досліджень повинні старанно організовувати всі роботи, пов'язані з сівбою (садінням).

Завчасно, до виходу в поле, ретельно регулюють рульову систему трактора з метою забезпечення прямолінійності рядків. Насіння кожного сорту, виходячи з розрахованої норми висіву, відважують та засипають у торбинки в такій кількості, щоб забезпечити потрібну густоту сходів на ділянках усіх повторень. Кожну торбинку з насінням супроводжують зовнішньою і внутрішньою етикетками, на яких вказують код сорту, номери ділянок відповідно до схеми досліду й масу насіння в них.

Сівачів, безпосередньо перед виходом у поле, ретельно інструктують з усіх деталей техніки сівби (садіння), яка передбачає:

- встановлення сівалки на задану норму висіву для кожного сорту;

- розкладання мішечків з певною кількістю насіння або садивного матеріалу на ділянках у послідовності, в якій буде проведено сівбу;

- розмічення лінії проходу трактора по шнуру, враховуючи напрямок руху, а також ліній включення та виключення сівалки;

- недопущення зупинок сівалки під час руху по ділянці;

- за вимушеної зупинки сівалку виключають, потім відкочують назад на 50–60 см і знову включають для продовження сівби;

- ретельне очищення насінневого ящика по закінченні сівби кожного сорту. Сівбу починають з крайніх захисних ділянок для перевірки рівномірності висіву та встановлення потрібної глибини загортання насіння. Ретельно контролюють норму висіву насіння кожного сорту.

Відхилення фактичної норми висіву від розрахункової допускається в межах 5%, а дрібнонасінних видів, зі слабкою сипучістю насіння – 10%.

Сівбу досліду потрібно виконувати в межах одного робочого дня, однак за неможливості закласти дослід у такий строк на наступний день переносять сівбу цілих повторень або цілих груп сортів у всіх повтореннях. Досліди з великою кількістю сортів, які неможливо закласти за один день, розділяють на блоки по стільки сортів, скільки можна висіяти впродовж робочого дня. На наступний день переносять закладання цілого блоку (блоків).

Якщо ж за несприятливих погодних умов буде допущено значний розрив у часі закладання окремих блоків, то останні, закладені в різні строки, необхідно розглядати як окремі дослідні. З

чільного боку досліду залишають незасіяними доріжки завширшки 1,0–1,5 метрів для проходу екскурсій, а на ділянках просапних видів такі доріжки влаштовують вирізуванням сходів культури.

Відразу по закінченню закладання досліду залишки насіння всіх сортів зважують з точністю до 0,01 кг і за різницею засипаних у сівалку й залишком визначають кількість висіяного. Для видів, які висівають суцільним рядковим або широкорядним пунктирним способом, визначають кількість фактично висіяних схожих насінин на квадратний метр. Для цього фактичну норму висіву ділять на масу 1000 насінин і множать на господарчу придатність насіння.

Для обчислення фактичної норми висіву треба виміряти фактично засіяну площу, яка буде дещо більшою від облікової, через те, що сівалку включають за 1,0–1,5 м до межі й виключають приблизно за 1,0–1,5 м за межею облікової площі. З цієї причини вимірюють засіяну площу ділянок у всіх повтореннях. Дані про кількість висіяного насіння, залишки його після сівби та фактично висіяних схожих насінин на 1 м² записують у відповідні графи польового журналу.

Після появи сходів ретельно обстежують стан усіх дослідів. Виявлені недоліки відмічають у польовому журналі, а за потреби оформляють актом. Забраковані ділянки або їхні частини вилучають з обліку, а за потреби намічають для відновлення даних статистичним методом.

Оформлення дослідів. Оформлення кожного досліду розпочинають відразу після з'явлення сходів. Поряд виставляють таблицю, на якій вказують: назву ботанічного таксона та попередника, тип експертизи, кількість сортів (варіантів) у досліді, дату сівби (садіння). На кожній ділянці у всіх повтореннях замість кілочків виставляють етикетки білого забарвлення. На етикетках чорним лаком або чорною олійною фарбою наносять номер повторення, номер ділянки. Висота таблиць і етикеток та їхній нахил мають бути зручними для читання тексту.

Етикетки виставляють в одну лінію по центру ділянки. Не засіяні міжділянкові доріжки або доріжки 1,0–1,5 м завширшки для підходу до дослідних ділянок впродовж усього вегетаційного періоду утримують у чистому стані. Крім цього, на кожному полі встановлюють щит-таблицю, де має бути вказано: тип експертизи, площу поля, назви ботанічних таксонів, їх площі, назви і площі дослідів та кількість сортів (фізичних і умовних сортоваріантів) у

них.

Вимоги до оформлення полів та дослідів у пунктах досліджень:

1. При в'їзді до сівозміни пункту дослідження встановлюють естетично оформлений стенд, де вказують назву пункту та його підпорядкування.

2. На початку кожного поля сівозміни має стояти щит-таблиця, де вказують: № поля, вид рослин, площу загального посіву, вирівнювального, тип експертизи, кількість сортів (сортоваріантів) у них.

3. При підході до кожного дослідів має бути влаштована доріжка завширшки щонайменше 1,5 м, повинна стояти загальна таблиця з зазначенням теми дослідів, кількості сортів (сортоваріантів) у них, площі кожного дослідів.

4. Ділянкові етикетки повинні відображати порядковий номер запису сорту в польовому журналі (посівні відомості) та відповідні повторення ділянок.

5. Дороги та міжділянкові доріжки мають бути в розпушеному і чистому від бур'янів стані.

6. Щонайближче за 5–10 км до територіальної межі пункту дослідження має бути естетично оформлено дороговказ (карта-маршрут). Оформлення пунктів досліджень, полів та дослідів (в'їзд, вивіски, таблиці, ділянкові етикетки тощо) мають бути естетичними і стандартизованими.

Хід роботи

1. Ознайомитися з вимогами до закладання дослідів.
2. Ознайомитися з вимогами оформлення дослідів.
3. Відповідати на поставлені питання.

Використана література

Методика проведення кваліфікаційної експертизи сортів рослин на придатність до поширення в Україні. Загальна частина.
<https://www.sops.gov.ua/uploads/page/5a5f413bb9be6.pdf>

Практична робота № 5
Документація державної кваліфікаційної експертизи
сортів рослин

Загальні положення

За проведення дослідів з придатності сортів до поширення (ПСП) та післяреєстраційного сортовивчення (ПСВ) ведеться така первинна документація:

- 1) журнал надходження посівного (садивного) матеріалу;
- 2) посівна відомість;
- 3) польовий журнал;
- 4) журнал статистичного опрацювання даних.

Польовий журнал є основним первинним документом, до якого заносять усі дані з вивчення сортів. Його заводять до закладання дослідів і ведуть до збирання врожаю. Записи у всіх формах документації повинні бути акуратними й чіткими.

До Інституту заклади експертизи надсилають наступну звітну документацію:

- Звіт про забезпечення насінням / садивним матеріалом;
- Звіт про закладання дослідів;
- Акт виконання робіт;
- Результати ПСП та ПСВ подаються за встановленою формою для кожного виду рослин та напряму досліджень, яку отримують від Інституту;
- Короткий звіт за результатами ПСП та ПСВ;
- Рекомендаційні списки для відповідного екологічного градієнта вирощування.

Хід роботи

1. Ознайомитися з основною документацією державної кваліфікаційної експертизи сортів рослин.
2. Навчитися оформляти Акт виконання робіт, короткий Звіт за результатами ПСВ.
3. Відповісти на поставлені питання.

Використана література

1. Методика проведення кваліфікаційної експертизи сортів рослин на придатність до поширення в Україні. Загальна частина. / Ткачик С. О., Присяжнюк О. І., Лещук Н. В. – 4-те вид., випр. і доп.

—

Вінниця,

2016.

<https://www.sops.gov.ua/uploads/page/5a5f413bb9be6.pdf>

Практична робота № 6
Ідентифікація сортів методом морфологічного опису

Загальні положення

Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ).

Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак. Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин;

L – лабораторні дослідження.

Експертизі підлягає щонайменше 2000 рослин. Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 20 рослин або частин 20 рослин;

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 2000 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин.

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим зпоміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису. Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 0,1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 2000 рослин допускається п'ять нетипових. Для оцінки однорідності колосових рядків приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці зі 100 колосових рядків, рослин або частин рослин допускається три нетипові. Колосовий рядок розглядають як нетиповий, якщо в рядку є одна нетипова рослина.

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу. Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими. Для групування рекомендовано такі ознаки:

- Соломина: виповнення (переріз між основою колоса й найближчим вузлом) (ознака 10);
- Колос: остюки або зубці нижніх квіткових лусок (ознака 14);
- Колос: забарвлення (ознака 16);
- Тип розвитку (ознака 26).

Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами необхідно висівати сорти-еталони.

Умовні позначення (*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучаються до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають; (+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

Хід роботи

1. Ознайомитися з Описом морфологічних ідентифікаційних ознак сорту.
2. Навчитися оформляти Офіційні описи сортів.

3. Відповідати на поставлені питання.

Використана література

1. Методика проведення експертизи сортів рослин групи зернових на відмінність, однорідність і стабільність. / Український інститут експертизи сортів рослин; ред. Ткачик С. О.; укл. Костенко Н. П., Гринів С. М. та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – Вінниця, 2016. – 164 с. ISBN 978-966-924-594-6.

Практична робота № 7

**Кваліфікаційні норми, які використовуються для
характеристики сортів пшениці за хлібопекарськими якостями**

Загальні положення

Критерії оцінки сортів рослин за показниками якості враховують міжнародні класифікаційні вимоги, сучасні селекційні дослідження та показники якості сортів, що пройшли державну реєстрацію.

Таблиця 3

Пшениця (*Triticum aestivum* L.) м'яка озима, м'яка яра (За хлібопекарськими якостями)

Показники		Вміст білка, % не менше	Вміст клейковини в зерні, % не менше	Питома робота деформації тіста за альвеографом, о.а. не менше	Об'ємний вихід хліба, мл. Не менше (метод лабораторної випічки)
Сильні пшениці	Відмінний поліпшувач	16	32	500	1400
	Добрий поліпшувач	15	30	400	1300
	Задовільний поліпшувач	14	28	280	1200
Пшениці цінні за якістю		13	25	260	1100
Пшениці філери	Добрий філер	12	24	240	900
	Задовільний філер	11	22	180	800
Слабкі пшениці		8	15	<180	<800

Таблиця 4

Градація показників для пшениці м'якої

Вміст білка,	Вміст	Показник	Об'єм хліба,	Значення
--------------	-------	----------	--------------	----------

%	клейковини, %	сили борошна, (W.o.a)	мл	показника
>13,0	<25,0	<260	800-899	низький
13,0-13,9	25,0-27,9	260-279	900-1099	середній
14,0-14,9	28,0-29,9	280-399	1100-1299	вище середнього
15,0-16,0	30,0-32,0	400-500	1300-1400	високий

Таблиця 5

**Пшениця (*Triticum durum* L.) тверда озима, тверда яра
(за вмістом білка)**

Вміст білка в зерні, %	Оцінка
18 і більше	дуже високий
15,1-17,9	високий
12,7-15,0	середній
9,1-12,6	низький
<9,0	дуже низький

Хід роботи

1. Ознайомитися з кваліфікаційними нормами, які використовуються для характеристики сортів пшениці за хлібопекарськими якостями.
2. Записати в зошит.
3. Відповідати на питання.

Використана література

1. Класифікатор показників якості ботанічних таксонів, сорти яких проходять експертизу на придатність до поширення. Вінниця: ТОВ “Твори”. 2019. 17 с.

Практична робота № 8

Колоквіум, тестування, перевірка самостійних завдань

Питання для поточного контролю знань до модуля 2

1. Референсна колекція сортів рослин.
2. Дуплетна колекція сортів рослин.
3. Яку частину рослини обстежує експерт під час ідентифікації сорту?
4. Реєстр заявок, Реєстр сортів, Реєстр патентів.
5. Кваліфікаційна експертиза сортів рослин з визначення новизни, відмінності, однорідності та стабільності.
6. Методи ідентифікації сортів рослин: морфологічний опис, електрофорез запасних білків і ферментів, полімеразно ланцюгова реакція.
7. Виключне право володільця патенту.
8. Методичне забезпечення експертизи на ВОС. Технічні документи UPOV.
9. Компіляція даних з експертизи на ВОС та ПСП.
10. Офіційний опис сорту. Офіційний зразок насіння і садивного матеріалу.
11. Експертний висновок за заявкою на сорт рослин, поданою з метою державної реєстрації сорту.
12. Методичні вимоги до польових дослідів з експертизи на ВОС і ПСП.
13. Урожайність сортів рослин. Опрацювання результатів.
14. Форма №1.
15. Польові журнали. Фенологічні спостереження та біометричні виміри.
16. Фітопатологічні дослідження за експертизи на ПСП.
17. Визначення морозостійкості та зимостійкості сортів рослин озимого типу розвитку.
18. Відбирання монолітів.
19. Вимоги до постачання насіння і садивного матеріалу.
20. Лабораторні дослідження за експертизи на придатність до поширення.
21. Національні рослинні сортові ресурси.

ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЗАКОНОДАВЧО-НОРМАТИВНИХ АКТІВ

Базова літера

1. Керівництво з проведення формальної експертизи документів заявки на сорт рослин і кваліфікаційної (технічної експертизи сортів рослин / Міністерство аграрної політики України ; Державна служба з охорони прав на сорти рослин. Київ, 2007. С. 119.

2. Корхова М. М. Державна науково-технічна експертиза сортів рослин та їх правова охорона : конспект лекцій. Миколаїв, 2021. 60 с.

3. Методика проведення експертизи сортів рослин групи зернових, круп'яних та зернобобових на придатність до поширення в Україні. / уклад. Лівандовський А. А. та ін. ; за ред. Ткачик С. О. ; Український інститут експертизи сортів рослин. Вінниця, 2016. 82 с.

4. Методика проведення експертизи сортів рослин групи зернових на відмінність однорідність і стабільність / Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. Український інститут експертизи сортів рослин. Вінниця, 2020. 312 с.

5. Методика проведення експертизи сортів рослин групи зернобобових та круп'яних на відмінність однорідність і стабільність / Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України ; Український інститут експертизи сортів рослин. Вінниця, 2020. 258 с.

6. Методика проведення кваліфікаційної експертизи сортів рослин на придатність до поширення в Україні. Загальна частина. / уклад. С. О. Ткачик, О. І. Присяжнюк, Н. В. Лещук ; Український інститут експертизи сортів рослин. 4-те вид., випр. і доп. Вінниця : ФОП Корзун Д. Ю., 2017. 119 с.

7. Методика проведення експертизи сортів рослин групи технічних та кормових на придатність до поширення в Україні / уклад. З. Б. Києнко та ін. ; за ред. С. О. Ткачик ; Український інститут експертизи сортів рослин. Вінниця, 2016. 74 с.

8. Методика проведення ділянкового (грунтового) та лабораторного сортового контролю / уклад. С. О. Ткачик та ін. ; Український інститут експертизи сортів рослин. Вінниця, 2018. 31 с.

9. Методика проведення кваліфікаційної експертизи сортів рослин на придатність до поширення в Україні. Методи визначення показників якості продукції рослинництва / Український інститут експертизи сортів рослин. 2021. URL : <https://sops.gov.ua/uploads/page/615574837d47e.pdf>.

10. Ткачик С. О.; Лещук Н. В.; Гринів С. М.; Костенко Н. П. Методика проведення ділянкового (грунтового) та лабораторного сортового контролю (post-control). 2-ге вид. Вінниця : Нілан ЛТД. 2018. 38 с.

Допоміжна література

1. Атаманюк О. П., Попова О. П. Аналіз земельно-ресурсного потенціалу Українського інституту експертизи сортів рослин. *Агросвіт*. 2020. № 9. С. 104-110. DOI: 10.32702/2306-6792.2020.9.104.

2. Беловол С. А., Слинько В. Г., Дрожжана О. У., Черненко Б. С. Селекційні досягнення в системі охорони прав інтелектуальної власності. *Особливості правової охорони сортів рослин в Україні. Селекційні досягнення в Україні: проблеми правової охорони та перспективи вдосконалення захисту* : матеріали всеукр. наук.-практ. конф., м. Полтава, 22-23 листопада 2018 р. Полтава : ПДАА, 2018. С. 42-46.

3. Вдовиченко Ж. В., Васильківський С. П. Білкові та ДНК-маркери у сучасній селекції рослин. *Світові рослинні ресурси: стан та перспективи розвитку*: матеріали III міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 7 червня 2017 р. Київ, 2017. С. 22-24.

4. Гадзало Я. М., Шебанін В. С., Вожегова Р. А., Соколов В. М. Каталог сортів зернових колосових культур, представлених на демонстраційному полігоні Миколаївського НАУ у 2022 році. Миколаїв, 2022. 196 с.

5. Кісіль Н. В. Сорти рослин як об'єкт судової експертизи у сфері інтелектуальної власності. *Криміналістика и судебная экспертиза*. 2015. Вип. 60. С. 461-470.

6. Корхова М. М., Чеботарьов І. А. Лясковський Д. В. Урожайність сортів ячменю озимого під час післяреєстраційного сортовивчення в Миколаївській області. *Вплив змін клімату на онтогенез рослин* : матер. доп. міжн. наук.-практ. конф., м. Миколаїв, 3-5 жовтня 2018 р. Миколаїв, 2018. С. 91-92.

7. Шаховський А. М., Дуплій В. П., Євтушенко Д. П.,

Матвєєва Н. А. Застосування мультиплексної ПЛР для молекулярної ідентифікації сортів картоплі української селекції та присвоєння їм бінарних ярликів (кодів). *Теоретичні і практичні аспекти розвитку галузі овочівництва в сучасних умовах*: матеріали III міжн. наук.-практ. конф., 23 липня 2020 р., сел. Селекційне Харківської обл. / Інститут овочівництва і баштанництва НААН. Вінниця, 2020. Т. 1. С. 52-53.

Інформаційні ресурси

1. Інформаційно-довідкова система «Сорт». URL : <http://sort.sops.gov.ua/search/search>.
2. Інформаційно-довідкова система «Реєстр сортів». URL : <http://service.ukragroexpert.com.ua>.
3. Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні на 2021 рік. URL : <https://sops.gov.ua/reestr-sortiv-roslin>.
4. Український інститут експертизи сортів рослин: сайт. URL: <https://sops.gov.ua/>.

Законодавчо-нормативні акти

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003. № 436-IV; станом на 27.02.21. URL: [1183-IX](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III; станом на 05.03.21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2001-05#Text>.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 – 212⁻²⁴) : Закон України від 07.12.1984. № 8074-10; станом на 17.03.21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 07.05.22).
4. Методичні вимоги у сфері насінництва щодо збереження сортових та посівних якостей насіння зернових культур: Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 04.11.2018. № 476. *Верховна рада України*. 2018. № 1219/32671. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1219-18#Text>.
5. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012. № 4495-VI; станом на 28.03.21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>.

6. Насіння і садивний матеріал: Закон України від 16.10.2020 411-IV. Відомості верховної ради України. 2003. № 13. 92 с.

7. Про охорону прав нас сорти рослин: Закон України від 16.10.2020 124-IX. Відомості верховної ради України. 1993. № 21. 218 с.

8. Сорт рослин. Загальні вимоги: ДСТУ 7128:2009. Чинний від 01.06.2010. Київ : Держспоживстандарт України, 2010. 6 с. (Державний стандарт України).

9. Цивільний Кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV; станом на 05.03.21. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

Навчальне видання

**ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ТЕХНІЧНА
ЕКСПЕРТИЗА СОРТІВ РОСЛИН ТА ЇХ
ПРАВОВА ОХОРОНА**

Методичні рекомендації

Укладач: Корхова Маргарита Михайлівна

Формат 60×84 1/16 Ум. друк. арк. 2,75

Тираж 30 прим. Зам. № _____

Надруковано у видавничому відділі

Миколаївського національного аграрного університету

54020, м. Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, 9

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4490 від 20.02.2013 р.